Dana-Luminița Teleoacă

INOVAȚIA LEXICALĂ ÎN TEXTUL BIBLIC MODERN: ‘CONSTRUCȚIE *VS* DECONSTRUCȚIE’, ‘IDENTITATE *VS* ALTERITATE’[1] (I)

1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

Deşi porneşte de la o investigaţie tradiţională, mai exact o investigaţie consacrată, aşa cum reiese şi din titlu, urmăririi inovaţiei lexicale în textul biblic modern, studiul de faţă ilustrează mai degrabă cea de-a doua direcţie de cercetare în contextul preocupărilor noastre dedicate textului bisericesc, anume abordarea din perspectivă *semiotică-pragmatică.*

În discuţia noastră am inclus două versiuni biblice contemporane[2], precum şi *Biblia de la Bucureşti* (1688). Textul psalmic (parcurs *in extenso*) a putut fi astfel investigat, din perspectiva temei enunţate în titlu, atât într-o perspectivă sincronică, cât şi diacronică.

„Punctul de reper” în derularea investigaţiei l-a constituit *corpusul neologic identificat în versiunea biblică protestantă*[3], pentru care am urmărit corespondentele lexico-semantice în versiunea ortodoxă. Rezultă astfel (cunoscut fiind *conservatorismul* textului religios de confesiune *ortodoxă*) că în aria investigaţiei noastre am putut include, alături de faptele de *neologie,* şi numeroşi termeni circumscrişi sferei ‘arhaicului’, precum şi termeni/sintagme neutre din acest punct de vedere (mai exact, un fond lexical vechi, fără a fi însă arhaic). Sunt aspecte care susţin valenţele unui demers *comparativ* în studierea fenomenelor limbii, având în

[1] Textul a fost prezentat într-o conferinţă ţinută la Academia Română, pe data de 7 martie 2013. Menţionăm, de asemenea, că o variantă sintetică a acestui studiu a fost prezentată de noi la cea de-a XI-a ediţie a Simpozionului internaţional anual al Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, Iaşi, 18–19 septembrie 2012, simpozion desfăşurat pe tema „Tradiţie/inovaţie – identitate/alteritate: paradigme în evoluţia limbii şi culturii române”.

[2] Versiunea ortodoxă luată în discuţie reproduce ediţia din 1982, care, la rândul său, reproduce *Vechiul Testament* după *Biblia sinodală* din 1936 (cu excepţia *Psaltirii*), iar *Noul Testament* după ediţia din 1951, texte având la bază originalul grecesc al *Septuagintei* confruntat cu cel ebraic. Versiunea protestantă din 1990 reprezintă o nouă ediţie revizuită care a folosit ca text traducerea D. Cornilescu din anul 1921, inclusiv traducerea (în limba franceză) după original din anul 1932; s-au folosit de asemenea *Noul Testament* şi *Psalmii*, traducerea G. Cornilescu, T. Popescu şi E. Constantinescu, tipărită în anul 1949 (cf. *Notă*).

[3] Corpus net superior numeric inventarului delimitat în cazul textului ortodox.

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

vedere includerea în discuție atât a faptelor lingvistice *inovatoare*, cât şi a celor care sunt expresie a *continuității* lingvistice[4].

Pornind de la premisa caracterizării *textului religios/bisericesc* drept *text specializat*, am admis implicit posibilitatea delimitării unui *discurs religios* ca *discurs specializat*[5], şi, în consecință, posibilitatea abordării problemei *construcției vs deconstrucției* unui astfel de text/discurs în funcție de coordonatele specifice ale definirii *identității* acestui tip de text[6].

Precizăm că în acest studiu atenția ne va fi reținută de discutarea principalelor aspecte teoretice subordonate conceptelor de 'construcție', respectiv 'deconstrucție', urmând ca în cea de-a doua parte a cercetării noastre să aprofundăm această problemă, prin prezentarea critică a materialului lingvistic excerptat din cele trei versiuni biblice menționate.

2. DEFINIREA CONCEPTELOR

Cât priveşte literatura religioasă/sacră (în speță, dintr-o limbă modernă), într-un grad semnificativ mai mare decât în cazul altor tipuri de scrieri, *construcția* textului nu se face *eh nihilo,* ci având ca „punct de reper" un text primar, *original,* bază a „articulării" (prin transpunerea dintr-o *limbă-sursă* într-o *limbă-țintă*) textului religios ca literatură de gradul doi, ca text secund.

În general, valorificarea, respectiv „recuperarea" la nivel de semnificație *profundă* a unui text primar într-un text „de gradul doi" presupune luarea în considerare a mai multor factori: *natura* textului transpus în cod secund (dihotomia 'text laic vs text religios'); *epoca* în care se realizează operația respectivă (etapa veche vs etapa modernă); *curentul cultural* (în cazul nostru, mediul confesional) care a guvernat alcătuirea unui text sau altul şi, nu în ultimul rând, *profesionalismul,* precum şi *meşteşugul* celui care se erijează în agent al unui act de „transpunere".

[4] Problema a fost discutată de noi şi într-un studiu consacrat inovațiilor lexicale din BO (1988), comparativ cu textul *Bibliei de la Bucureşti*, într-o analiză, de asemenea, exhaustivă a textului psalmic (cf. Teleoacă 2013).

[5] În conformitate cu definirea *discursul specializat* drept pluralitate de coduri *specifice* al căror rol este amplificarea forței argumentative, persuasive (vezi, de exemplu, Vâlcu 2003: 61, care ia în discuție şi *discursul de specialitate*, ca manifestare a *discursului specializat*). Tendința de creare a unui *cod specific* în literatura bisericească românească a mai fost subliniată în studiile noastre consacrate limbii textului bisericesc actual (a se vedea, de exemplu, Teleoacă 2011).

[6] Problemă semnalată adesea în studiile de profil, unde *specificitatea discursului religios* este definită, în primul rând, în funcție de *obiectul cunoaşterii* (= Dumnezeu) şi de *scopul* acestei cunoaşteri (= mântuirea credincioşilor) (cf., de exemplu, Şoitu 1997). Aspectul menționat nu reprezintă, de bună seamă, decât unul dintre criteriile relevante, ce pot fi invocate în sensul precizării *identității* discursului religios.

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

Vorbind despre *deconstrucție*, înțelegem acest act, evident, nu ca pe unul... conştient[7], ci ca rezultat al aplicării constante a anumitor „principii" de redare[8] într-o limbă (în cazul nostru, limba română) a unui text (sacru), dar şi ca o consecință (negativă) a unor limite în ceea ce priveşte cunoaşterea limbii originalului, respectiv a *limbii-țintă*[9]. La antipod, *construcția* va însemna realizarea unui *edificiu cultural* (în cazul nostru, un edificiu religios-estetic, anume poemul psalmic), care să fie relevant pentru *identitatea* şi *rosturile* unui text primar, asumat şi „reprodus" printr-un text secund, în condițiile nedeturnării celui dintâi de la *finalitatea specifică*[10]. Vorbind despre un text religios, atunci identitatea acestuia „se va declina" în termeni de: „caracter arhaic, monumentalitate, necesitatea de a păstra distanța față de vorbirea curentă fără a pierde însă capacitatea de comunicare şi de implicare afectivă, emoțională; dorința de a echilibra tradiția şi modernitatea, sacralitatea şi accesibilitatea[11]". Mai mult, când textul religios este unul artistic (poemul psalmic), ignorarea unor funcții, precum funcția *poetică*[12] şi cea *expresivă*[13] se poate solda cu „efecte" care pun sub semnul întrebării statutul textului respectiv.

Astfel, *deconstrucția* va putea fi admisă în toate situațiile în care textul, în calitatea sa de *érgon* („rezultat" al acelei *enérgeia,* în terminologie aristotelică), va reprezenta *altceva* decât textul-model; se ajunge, astfel, la o substituire a *identității* prin *alteritate*..., aspect ce pare să indice o *criză* la nivel cultural sau, în orice caz, o problemă care se cere a fi (re)analizată, (re)interpretată, (re)clasată..., eventual corijată.

[7] Aşa cum este concepută *deconstrucția* în contextul anumitor *ars poetica* (a se vedea, de pildă, mişcarea literar-estetică *deconstructivistă* din anii '70, dintre ai cărei reprezentanți ne limităm a-i aminti pe Jacques Derrida, Geoffrey Hartman sau Harold Bloom).

[8] În virtutea convingerii că acel „set de norme" este şi cel mai adecvat în situația dată, fără ca „rezultatul" (în cazul de față, poemul psalmic) să fie văzut drept ceva... „anormal".

[9] Prezentând bazele şi principiile esențiale ale unei teorii realiste a traducerii, teorie care ar trebui să constituie fundamentul unei *lingvistici a traducerii*, Coşeriu (1997: 20) subliniază faptul că *traducătorii, ca subiecți ai traducerii, diferă de subiecții-vorbitori în cazul limbajului şi al lingvisticii în general.* Dacă ultimii aplică şi urmează nişte principii intuitive în activitatea lor de vorbire şi de înțelegere a vorbirii, *traducătorii folosesc/trebuie să folosească şi principii bazate pe cunoştințe ce depăşesc cadrul intuiției.* Astfel, „construcția" este condiționată inclusiv de înțelegerea profundă a textului original, respectiv de cunoaşterea echivalențelor *uzuale* şi *adecvate* în limba-țintă. Ignorarea acestor două aspecte generează „efecte" de genul celor pe care le vom discuta în studiul nostru.

[10] Legat de acest aspect, Coşeriu (1997: 20) arată că, în momentul în care intervine „creativitatea", „creatorul" respectiv îşi va asuma responsabilitatea pentru creațiile sale, care trebuie să fie *în deplină concordanță cu exigența textului original*.

[11] Vezi Zafiu 2003.

[12] Funcție jakobsoniană care absolutizează mesajul în el însuşi, structura lui verbală primind un grad maxim de autonomie (ap. Irimia (1999: 31).

[13] Sau funcția *emotivă,* cea care introduce perspectiva individualității intelectuale, afective etc., a stării afective a emițătorului, a atitudinii lui față de realitatea extraverbală (ap. id., *ibid.*).

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

În consecință, un text poate fi *creativ-constructiv*, dar şi *creativ-deconstructiv. Creativitatea*[14] devine un element negativ (ea fiind, deci, sinonimă cu *deconstrucția*) în momentul în care aceasta „lezează" natura *intrinsecă* a unui text, în cazul de față, de pildă, atunci când aşa-numita dorință de sincronizare/modernizare se erijează în obiectiv fundamental, când, printr-o suverană concesie făcută 'noului', se ajunge la *alterarea structurii de fond* a unui anumit text, prin denaturarea „informației" din textul originar..., în ultimă instanță, prin *distorsionare*, prin *răstălmăcire.*

Anticipând, precizăm faptul că, în versiunea protestantă, *deconstrucția* poate fi pusă în legătură cu mai multe aspecte[15]: 1. *laicizarea* (fapt ce vine în opoziție cu natura de text *sacru* a psalmului); 2. *depoetizarea* (aplatizarea expresiei, coborârea ei în prozaic, în... contingent, aspect neconcordant cu calitatea de specie estetică [literară] a psalmului); 3. *stilul hibrid* (problema inadecvărilor semantico-stilistice şi nu numai); 4. *distorsionările la nivel de conținut*; 5. *sintetizarea* (rezumarea, simplificarea); 6. „uniformizarea" (vs nuanțarea, detalierea, adecvarea) ş.a. Sunt, de fapt, aspecte ce se impun a fi analizate, cel mai adesea, împreună, nu separat, şi care, de foarte multe ori, sunt *în relație directă cu utilizarea neologismului în textul psalmic.* Aspectul a mai fost remarcat în bibliografia de specialitate. Astfel, Zafiu 2003 explică atitudinea reticentă a mediului ortodox față de unele neologisme tocmai prin faptul că acestea sunt percepute a avea o încărcătură... laică foarte pregnantă. Concret, discutând perechea sinonimică *a înduhovnici – a spiritualiza,* autoarea citată explică preferința textului bisericesc actual (de confesiune ortodoxă) pentru primul termen al perechii, având în vedere nu numai specializarea lexicală confesională *duh – spirit,* ci şi încărcătura profană a verbului neologic. Justețea obervațiilor formulate de Rodica Zafiu este reflectată obiectiv şi de „consecințele" apelului *abuziv* la *neologism* în textul protestant ales spre investigație în studiul nostru.

În contextul acestei discuții, ne întrebăm în ce măsură, la polul opus, valorificarea deosebit de generoasă a *arhaismului* în textul religios ortodox (inclusiv în cel actual, contemporan), poate fi văzută ca un element „deconstructor"?!

O fidelitate... împinsă la extrem (ataşamentul exagerat față de o tradiție lingvistică) se poate dovedi, la un moment dat, a fi dăunătoare unui text, prin afectarea funcțiilor limbajului (în primul rând, funcția *referențială*[16] şi cea *fatico-conativă*[17]). În consecință, un text religios care abundă în arhaisme ar risca să

[14] Luăm în considerare traducerea ca act *sui-generis* de creație, dar şi „inovațiile" realizate comparativ cu o versiune anterioară (celor luate în discuție în acest studiu), de asemenea, în limba română.

[15] Textul protestant nu reflectă, din păcate, decât într-o anumită măsură obiectivele declarate în *Notă*: „Scopul acestei revizii a fost acela de a apropia cât mai mult traducerea existentă de manuscrisele originale, într-o formă corectă şi adaptată evoluției limbii române moderne".

[16] *Denotativă* sau *cognitivă,* aceasta priveşte contextul extralingvistic. Este funcția care se suprapune conceptual cu ceea ce la alți autori apare ca *macrofuncție ideatică* (Bell 2000: 136–137).

[17] Se referă la stabilirea şi menținerea contactului între doi interlocutori (ap. Irimia 1999 :31). În cazul de față avem în vedere, evident, dialogul şi negocierea 'text (religios) – receptor (modern)'.

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

găsească mai dificil calea de acces către publicul modern, în special generația tânără. Riscul ar presupune deci o *opacizare la nivelul semnificației*, şi, implicit, al comunicării cu cititorul/ascultătorul, ceea ce poate echivala cu o anumită... *deconstrucție.*

Cum spuneam, aspectul menționat este valabil în primul rând din perspectiva receptorului modern... nespecialist; la antipod, destinatarul avizat, specialistul (lingvistul, istoricul limbii, filologul, teologul…) va şti să decodeze semnificațiile, *construind* ansamblul, în conformitate cu legile *coerenței*, ale *organicității* textului respectiv. La rândul său, chiar nespecialistul (reprezentant, în speță, al generației tinere) va putea ajunge la o *re...construcție* (deşi, evident, la un nivel inferior celui presupus de celălalt tip de receptor) a unui anume univers creştin de semnificații, prin participarea constantă la slujbele liturgice, context ritualic cu rolul de a-l familiariza pe acesta, într-o măsură deloc neglijabilă, cu tainele creştine, inclusiv cu o terminologie aferentă acestui domeniu. Prin urmare, o inițiere, fie ea şi elementară în acest domeniu, îi poate oferi nespecialistului instrumente-auxiliare, cu relevanță în procesul de *reconstituire* a semnificațiilor religioase. Cu alte cuvinte, nici chiar în astfel de situații pragmatice... limită, nu putem vorbi despre un *eşec comunicațional*, care ar fi, în ultimă instanță, expresie a *deconstrucției* textului respectiv: „spațiile vide", circumscrise unei exprimări arhaice, vor putea fi astfel completate prin prisma unei lecturi *globale*, o lectură ce prezintă atributul *organicității* şi care se actualizează grație cunoştințelor de specialitate pe care subiectul-receptor le posedă, într-o măsură mai mică sau mai mare.

Legat de problema pe care o discutăm, se impune a fi menționat şi un alt aspect, anume faptul că textul bisericesc ortodox nu este unul... „înghețat" într-o „arhaicitate pură[18]", cercetările noastre evidențiind fapte de limbă ce susțin o *dinamicitate specifică* a acestuia, chiar dacă nu în sensul celei identificabile în textele catolice şi protestante[19]. Astfel, şi textul de confesiune creştină ortodoxă evoluează sub raport lingvistic, deşi nu în ritmul textelor apărute în alte medii confesionale. *Inovația* reprezintă o *necesitate* chiar şi în cazul unui text prin excelență conservator[20]. Observația este susținută inclusiv de faptul că o serie de concepte şi idei nu au cum să fie exprimate în mod covârşitor cu mijloacele tradiționale: abundența de perifraze ar fi artificială şi ridicolă[21].

Problema raportului 'tradiție vs inovație' se pune în termeni specifici cât priveşte textul religios (vs textul laic), prin excelență un text conservator. Astfel, în acest caz nu este uşor de găsit *proporția justă* între *conservatorism* (arhaicitate, respectare a dogmei şi a unei terminologii specifice, riguroase) şi *inovație*,

[18] Ca să folosim o metaforă pe care Rodica Zafiu 2003 o utilizează cu referire la textul religios *în general.*

[19] A se vedea şi *infra*, **3**.

[20] Observație formulată de Zafiu 2003, cu referire la literatura religioasă *în general:* „Ca orice fenomen viu, şi stilul religios al limbii a înglobat şi asimilat, dintotdeauna, în dezvoltarea sa, numeroase elemente noi".

[21] Cf. Id., *ibid.*

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

apropiere de stiluri moderne ale limbii, accesibilitate. Aducând în discuție acest aspect, Rodica Zafiu 2003 vede în scrierile lui Steinhardt „o rețetă de modernizare foarte plauzibilă, asociind vocabularul şi sintaxa de tip arhaic, conservator, nu cu neologisme şocante, cu termeni birocratici aplatizanți – ci cu oralitatea colocvială, deseori umoristică". În opinia autoarei citate, apropierea de limbajul filosofiei şi al literaturii ar putea garanta succesul inovației în textul religios (în opoziție cu eventualele „asocieri" realizate cu limbajul politic, ştiințific…): „De fapt, diferența esențială dintre categoria eşecului şi cea a reuşitei pare să stea în formula (şi dozajul) combinării: fie cu limbajul ştiințelor, al sociologiei şi al presei (chiar, cum am văzut, cu cel politic şi activistic), fie cu limbajul filosofiei şi al literaturii – şi chiar cu registrul spontaneității colocviale". Vom avea ocazia de a verifica în ce măsură aceste observații se susțin în cazul unui text religios estetic cum este poemul psalmic.

3. ANALIZA COMPARATIVĂ A CORPUSURILOR

Pe baza corpusurilor inventariate, am putut stabili mai multe clase de corespondență lexicală între cele două versiuni biblice incluse în discuția noastră. Astfel, neologismelor din textul protestant le corespund în versiunea ortodoxă: **a.** termeni neologici; **b.** termeni din fondul lexical vechi al limbii române; **c.** termeni arhaici, respectiv **d.** termeni populari/regionali. Într-o perspectivă statistică, cel mai bine reprezentată numeric este subclasa **b.**, la antipod situându-se categoria **a.** Sunt aspecte care susțin, pe de o parte, *reticența* versiunii biblice ortodoxe față de *valorificarea neologismului*[22], pe de altă parte, o anumită *identitate* a textului ortodox, conturată prin prisma unui *dinamism specific*, definit în termenii opțiunii generoase pentru cuvinte din fondul lexical mai vechi al limbii române, termeni selectați nu numai în detrimentul unor neologisme, ci şi al unor termeni din fondul arhaic. Este relevantă, din această perspectivă, comparația pe care am realizat-o cu *Biblia de la Bucureşti*[23] şi care a consemnat, la nivel lexical, o serie de situații de substituire a unor termeni (forme) arhaici prin termeni (forme) neologici (cf. *timpan* / *tâmpănă; cedru / chedru; Egipt / Eghipet; aloe / aloi(s), stacti; insulă / ostrov; dispreț / ocară; etiopian / arap* ş.a.), dar mai ales prin cuvinte care aparțin registrului actual al românei literare (cf. *nedreptate / strâmbătate; a se mândri / a se mări; strălucire / ghizdăvie; a spori / a binecălători; mânie / râvnire; a pedepsi / a certa* (arh.) „a pedepsi"; *a doborî / a oborî; vedenie / vedeare* (arh.) „vedenie", *a face rău / a vicleni* ş.a.).

În demersul nostru am delimitat între *corespondențele* pe care le-am numit *univoce* (anume, situațiile în care se stabileşte în mod constant o relație univocă între termeni aparținând unor perechi sinonimice, aşa cum au fost consemnate

[22] În versiunea psalmică ortodoxă nu am înregistrat decât un număr de nouă neologisme.
[23] A se vedea Teleoacă 2013.

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

acestea în cele două versiuni biblice[24]), respectiv *corespondențele neunivoce.* Deşi sunt şi cazuri în care unui anumit termen din versiunea ortodoxă îi corespund (sub raport lexico-semantic) în textul protestant doi şi chiar trei termeni, nu aceasta este situația care predomină, cel mai adesea BO optând pentru *varierea lingvistică* în funcție de context. De exemplu, neol. *a profana,* din textul protestant, este echivalat în versiunea ortodoxă, în contexte diferite, prin sinonimele: *a întina* (ex. BO 54:23); *a batjocori* (ex. BO 88:38), respectiv *a spurca* (ex. BO 73:8). Verbului *a persecuta* îi corespund în BO, de asemenea, trei termeni diferiți: *a vrăjmăşi* (ex. BO 54:3); *a prigoni* (ex. BO 68:30; 108:15; 118:84; 141:6), respectiv *a necăji* (ex. BO 16:8–9).

Trebuie subliniat faptul că, în multe dintre situațiile consemnate de noi, opțiunea textului ortodox pentru *varierea expresiei lingvistice* (în detrimentul *uniformizării lexicale*) se dovedeşte a fi una ideală, adecvată, fie pentru că, în felul acesta, este selectat un termen circumscris sferei religioase – termen religios/cu accepție religioasă sau doar specific limbii textului religios[25] – (cf. „...ca să întoarcă mânia Lui şi *să nu*-i *piardă*", BO 105:23)[26], fie având în vedere că selecția respectivă este operată în conformitate cu *principiile logicii şi ale coerenței,* evitându-se astfel, de exemplu, structuri de genul așa-numitei *contradictio in adiecto*, pe care le-am identificat în textul protestant: „Înconjurând m-au înconjurat şi în numele Domnului i-*am înfrânt* pe ei" (BO 117:11) / BP 118:11: „M-au înconjurat, m-au împresurat (neamurile, *n.n*., *D.-L.T.*);/dar în Numele Domnului le-*am distrus*". Vom detalia această problemă într-una din secțiunile celei de a doua părți a studiului nostru, ce va fi dedicată problemei *improprietăților semantice.*

4. ADECVAREA VS INADECVAREA NEOLOGISMULUI ÎN TEXTUL BIBLIC MODERN

În textul protestant găsim o serie de exemple de *utilizare ideală, adecvată a neologismului*, în sensul coexistenței paşnice a inovației alături de faptele lingvistice tradiționale/de continuitate. Sunt exemple în care neologismul este valorificat firesc, astfel încât putem afirma că, în astfel de contexte, cele două paradigme (tradiție *vs* inovație) se promovează reciproc: „… ridică-Te împotriva *furiei* potrivnicilor mei" (BP 7:6); „şi să-şi cerşească pâinea, departe de *ruinele* locuinței lor" (BP 109:10); „Tu, Doamne, îi vei păzi şi-i vei apăra de *generația*

[24] Cf. *a concepe* (ex. BP 7:14) ↔ *a zămisli* (BO 7:14); *generație* (ex. BP 12:7; 33:11; 45:17...) ↔ *neam* (BO 11:7, 32:11; 44:20...); *a se interesa* (ex. BP 10:33) ↔ *a cerceta* (BO 9:33); *insultă* (ex. BP 15:3; 89:51) ↔ *ocară* (BO 14:3; 88:50);); *refugiu* (ex. BP 71:7) ↔ *ajutor* (BO 70:8); *salvator* (ex. BP 18:2; 40:17; 70:5; 144:2) ↔ *izbăvitor* (BO 17:1; 39:18; 69:7; 143:2); *a recompensa* (*pe cineva*) (BP 18:20) ↔ *a răsplăti* (BO 17:23); *a adora* (ex. BP 29:21, 45:11,66:4, 95:6) ↔ *a se închina* (BO 28:2; 44:14; 65:3; 94:6); *a prospera* (BP 37:7) ↔ *a spori* (BO 36:7) ş.a.

[25] Aspect firesc, având în vedere coordonatele definirii poemului psalmic.

[26] În versiunea protestantă: „...ca să abată mânia Lui, astfel încât *să nu-i distrugă*" (BP 106:23).

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

aceasta pentru totdeauna" (BP 12:7; 33:11); „Domnul este în *templul* sfinţeniei Sale" (BP 11:4); „Din Sion, *perfecţiunea* frumuseţii, de acolo a strălucit Dumnezeu" (BP 50:2); „I-ai prăbuşit toate zidurile/şi i-ai prefăcut *fortăreţele* în ruine" (BP 89:40); „şi eu iarăşi Te voi lăuda în sunetul *lirei*" (BP 71:22) ş.a.

Din păcate, la fel de numeroase sunt şi exemplele care ne îndreptăţesc să vorbim despre „deconstrucţie" la nivelul poemului psalmic tradus/revizuit în mediu confesional protestant.

Cum remarcam şi în prima parte a cercetării noastre (cf. *supra*, **2.**), într-un demers de genul celui pe care îl propunem în studiul de faţă, o abordare riguroasă a faptelor presupune luarea în considerare a statutului pe care textul religios îl deţine, în mod fundamental, într-o limbă modernă, nivel la care acesta poate fi definit drept „literatură de gradul doi". Realitatea semnalată face absolut necesară investigarea unui astfel de text (inclusiv) din perspectiva *actului traducerii* şi a acelui *text prim fondator*[27], care a stat la baza traducerii respective.

Actul de traducere nu trebuie plasat la nivelul limbilor, cum, pe bună dreptate, observă Coşeriu (1997: 23 ş.u.): *a traduce* nu înseamnă doar a transpune semnificaţiile dintr-o limbă în semnificaţiile altei limbi; *adevăratul obiect al traducerii este* ***discursul*** *sau* ***textul****, iar ceea ce se transpune nu este conţinutul limbilor, ci conţinutul* ***textului***. În conformitate cu aceste axiome coşeriene, putem spune că o condiţie *sine qua non* a unei traduceri ideale este echivalenţa *semantică*, de fapt o echivalenţă semantico-culturală a *textului-ţintă* şi a textului *original* (*fondator*), aceasta fiind garantată nu de cuvinte luate separat, şi nici de propoziţii, ci de textul *integral.* Prin urmare, ar fi vorba despre o fidelitate la nivel de conţinut şi, mai mult, la nivel de *semnificaţie/semnificare*. Cum se ştie, în sistemul teoretic coşerian, *semnificarea* vizează o sferă superioară celei specifice *sensului,* tocmai prin gradul de sinteză şi de abstractizare pe care aceasta îl presupune: descoperirea întregului în parte, respectiv explicitarea/decodarea părţii prin raportare la întreg sunt operaţii care susţin *organicitatea* unui text. Importanţa acestui concept se cuvine a fi înţeleasă în relaţie cu o altă noţiune, anume aceea de *adecvare*, mai exact prin raportare la *nivelul de adâncime* al unui text, care constituie şi *adevăratul* său mesaj (v. Coşeriu 2004: 329).

Din perspectiva celor afirmate, vom înţelege de ce elementele de „discontinuitate" din textul psalmic modern (cf. stilul hibrid, coexistenţa religiosului cu laicul, desacralizarea, poeticul şi prozaicul etc.) reprezintă tot atâtea „atentate" la adresa *organicităţii* poemului/textului psalmic… Contradicţia fundamentală care apare între *organicitate* şi *discontinuitate,* între *adecvare* şi *inadecvare,* iată „simptomul" indicator al *deconstrucţiei* unui text.

Problema transpunerii dintr-un text-sursă (prim) într-un text-ţintă (secundar) este deosebit de complexă, cu atât mai mult cu cât discuţia se desfăşoară pe terenul 'religiosului'. Studiind o serie de aspecte legate de transpunerea înţelesurilor dintr-o

[27] În terminologia lui D. Maingueneau şi F. Cossuta, *L'analyse des discours constituants*, în «Langages», no. 117, 1995.

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

limbă-sursă într-o limbă-țintă, Octavian Gordon (cf. Gordon 2008), de pildă, încearcă să definească *fidelitatea* unui text (religios, sacru) sau altul față de original, prin precizarea *gradului de conservare a valențelor poetice şi teologice din textul primar.* [Sunt, de fapt, aspecte ce se impun a fi avute în vedere şi în cazul investigării textului psalmic, ca text cu dublă determinare: teologică, respectiv estetică]. Aspectul menționat este sintetizat de autorul citat în întrebarea: „Cât se mai păstrează din semnificația originară prin traducere[28]?", pe deplin justificată în contextul unui text *sacru*[29], ce implică, la nivel de conținut, o anumită „doză de incertitudine semantică". Problema vizată este una deosebit de complexă, depăşind granițele aşa-numitei *traductologii* [cf. „… aceasta este deja o zonă în care știința traducerii se trage îndărăt…", Gordon 2008] şi plasându-se imperios pe tărâmul *hermeneuticii*, şi… „nu [al] oricărei hermeneutici, ci [al] uneia care se ridică deasupra unui set de legi sau principii limitative, numită în teologie şi 'ermineutica Duhului'" (cf. Id., *ibid.*)[30]. Altfel spus, tălmăcirea unui text sacru nu poate fi nicicând echivalată (doar) cu un act de traducere (sau în niciun caz cu actul de traducere înțeles ca act *plasat la nivelul limbilor*, cf. Coşeriu, *loc. cit.*), ci, în egală măsură sau chiar în mod fundamental, cu operația de *interpretare la nivel de semnificație profundă*, aspect ce presupune nu numai stăpânirea perfectă a celor două coduri (corespunzătoare limbii-sursă, respectiv limbii-țintă), ci şi posedarea unor cunoştințe profunde de teologie, de istorie biblică etc. Iată de ce un efort de transpunere privat de aceste condiții este sortit eşecului, eşec ce se traduce prin generarea unui text *distorsionat, deturnat* de la semnificațiile sale autentice.

În cazul textului psalmic modern, apărut în mediu confesional protestant, multe dintre aspectele legate de problema 'adecvării vs inadecvării' utilizării neologismelor se datoresc unor traduceri/echivalări improprii, stângace, dar şi străduaniei exagerate de sincronizare cu româna literară modernă (varianta laică)[31]. În acelaşi timp, în contextul în care avem în vedere un text estetic, nu trebuie ignorat nici meşteşugul tălmăcitorului în conservarea şi redarea valențelor poetice din textul primar.

Toate acestea sunt aspecte care se soldează cu violarea principiului *organicității* textului psalmic şi, implicit, a *autenticității* acestuia[32]. Prin „laicizare"

[28] În acest context, Gordon 2008 are în vedere două opțiuni de transpunere dintr-o limbă-sursă într-o limbă-țintă: 1. literalitatea maximă, chiar cu riscul obscurității; 2. libertatea creatoare, în sensul „dezvoltării unei *teologii dinamice* (*s.n.*, *D.-L.T.*) cu fiecare text tradus, în care parafraza nu mai este o excepție, ci regula de bază a traducerii".

[29] Circumscris de autorul citat literaturii filosofice.

[30] Afirmație valabilă în special cât privește *textul sacru propriu-zis*, textul prim, fondator, născut prin insuflarea de la Duhul Sfânt, în speță textul biblic.

[31] Probabil, într-o tentativă de… *prozelitism* sau/şi de definire, de precizare a *propriei identități* în contextul unor medii confesionale distincte de cel protestant.

[32] De fapt, problema semnalată poate fi identificată inclusiv în contextele în care se face apel la cuvinte aparținând unui fond lexical mai vechi al limbii române (şi acest din urmă aspect fiind ilustrat în studiul nostru, cu atât mai mult cu cât, într-o serie de situații, se va impune definirea fenomenului „deconstrucției" prin considerarea simultană a secvențelor neologice, respectiv a celor cu tradiție în limbă).

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

(„desacralizare”) se pierde mult din „poezia” textului psalmic, în ultimă instanță, un poem religios, alunecându-se adesea într-un stil arid, oficial, responsabil de convertirea speciei psalmice în ceva cu totul distinct. Nu puține sunt situațiile în care se poate vorbi despre un text *hibrid, eclectic, discontinuu,* având în vedere neconcordanța vădită, pe de o parte, dintre versetele/pasajele cu valențe poetice şi cele „depoetizate”, pe de altă parte – dintre contextele proprii stilului bisericesc (în speță, text sacru), respectiv contextele cu un pronunțat caracter/statut laic. În atari circumstanțe, *revelarea întregului în parte* devine aproape o... utopie.

Deşi formularea unor observații cât mai judicioase privind adecvarea *vs* inadecvarea utilizării neologismului în literatura biblică modernă presupune confruntarea textului psalmic modern cu originalul, aspectele pe care urmează să le prezentăm în cea de-a doua parte a studiului nostru se înscriu atât de vădit în categoria „inadvertențelor” şi a „inadecvărilor”, chiar a „improprietăților” lingvistice (logico-semantice, stilistice), încât consemnarea acestora se va putea face... nehazardat chiar şi fără o prealabilă raportare la original; vom avea, în schimb, drept „suport” versiunea ortodoxă, respectiv *Biblia de la Bucureşti,* 1688.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare

BB = *Biblia de la Bucureşti* (1688) (versiune electronică, cf. Baza de date în format electronic, pusă la dispoziție de sectorul de Lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”)[33].

BO = *Biblia sau Sfânta Scriptură* (tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R., cu aprobarea Sf. Sinod), Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., 1988.

BP = *Biblia sau Sfânta Scriptură. Vechiul şi Noul Testament*, GBV, 1990 (ed. I:1989).

Lucrări de referință

Bell 2000 = Roger T. Bell, *Teoria şi practica traducerii,* Iaşi, Polirom (traducere de Cătălina Gazi, Collegium, Litere).

Coşeriu 1997 = Eugeniu Coşeriu, *Portée et limites de la traduction* // Parallèles, n° 19 (1997). Cahier de l'Ecole de Traduction et d'Interprétation. Université de Genève, p. 19–34.

Coşeriu 2004 = Eugeniu Coşeriu, *Determinare şi cadru,* în Eugeniu Coşeriu, „Teoria limbajului şi lingvistica generală. Cinci studii”, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 287–239.

Gordon 2008 = Octavian Gordon, *Traducere sau parafrază? Probleme de transpunere a înțelesurilor din limba sursă (e.g. latina) în limba țintă (e.g. româna)* – conferință susținută în cadrul celei de-a doua ediții a Colocviului Ştiințific Internațional „Filologia modernă. Realizări şi perspective în context european”, Academia de Ştiințe a Moldovei, Chişinău, 7–9 mai 2008.

Irimia 1999 = Dumitru Irimia, *Introducere în stilistică*, Iaşi, Polirom.

[33] Mulțumim pe această cale colegului Victor Celac, care ne-a înlesnit accesul la această bază de date.

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)

Şoitu 1997 = Laurenţiu Şoitu, *Comunicare şi acţiune*, Editura Institutului European, Iaşi.
Teleoacă 2011 = Dana-Luminița Teleoacă *Aspecte lexicale conservatoare în textul biblic actual* (*Evanghelia după Matei*), în „Limba română: direcții actuale în cercetarea lingvistică" (II) [Actele celui de-al 11-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică], Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2012, 167–177.
Teleoacă 2013 = Dana-Luminița Teleoacă, *Inovații lexicale în versiunea biblică modernă de cult ortodox în comparație cu Biblia de la Bucureşti* (în curs de publicare în SCL).
Vâlcu 2003 = Angelica Vâlcu, *Funcționarea discursului specializat*, Editura „Ştefan Lupaşcu", Iaşi.
Zafiu 2003 = Rodica Zafiu, *Arhaism şi inovație în limbajul religios* (ap. http://ebooks.unibuc.ro/filologie/Zafiu/28htm.).

LEXICAL INNOVATION IN MODERN BIBLICAL TEXTS: 'CONSTRUCTION *VS*. DECONSTRUCTION', 'IDENTITY *VS*. ALTERITY

(Abstract)

This paper is aimed at approaching the issue mentioned in the title from the point of view of the *neologistic* elements identifiable in the psalm current text (which is analysed *in extenso*), in an 'Orthodox-Protestant' comparative purpose. The starting point for carrying out this investigation is the neologistic corpus of the Protestant Bible version, compared to the lexico-semantic correspondents in the Orthodox version. In order to follow the purpose proposed in this study, a rigorous approach of the data calls for taking into consideration the 'second degree' literature status of the religious text, a reality which makes absolutely necessary the investigation of such text (including) from the point of view of the translation act.

Cuvinte-cheie: religios, biblic, deconstrucție, secularizare, depoetizare, stil hibrid.
Keywords: religious, biblical, deconstruction, secularisation, depoeticization, hybrid style.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A466 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:34 UTC)